

ÜLKEMİZDE ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNDEKİ GÜÇLÜKLER VE ÇÖZÜM YOLLARI

Doç. Dr. Latife BIYIKLI**

Bir toplumun uygarlık düzeyi, o toplumun çocuklarına verdiği değer ve eğitim hizmetleriyle ölçülür (Berktim, 1974).

Bu eğitim hizmetleri, normal çocuklara sağlanan eğitim hizmetlerinden, özel eğitime gereksinim duyan çocuklarında soyutlamadığı ölçüde bir anlam taşır.

Eğitim sürecinde bir bütünlük sağlanabilmesi için, aile, toplum ve devletin dayanışma içinde olması gerekmektedir. Bu etmenler arasındaki kopukluklar eğitimde güçlükler neden olmaktadır.

Özel eğitime gereksinim duyan çocukların bir bölümünü zihinsel özürlü çocuklar oluşturur.

Zihinsel özürlü çocuk; yaşlarına göre öğrenme, kavrama, beceri ve toplumsal uyum bakımından en az iki yada üç yaş geri kalmış çocuk demektir (Imzan ve Tastayre, 1980).

Zihinsel özürlü çocuk, gelişemez çocuk değil, kendi yavaş ritmiyle yaşlılarını geriden izleyen çocuktur. Bu nedenle eğitimleri zihinsel kapasiteleri ölçüsünde her zaman mümkün olabilmektedir.

Ancak zihinsel özürlü çocuklar türdeş bir grup olmayıp kendi içinde bir takım sınıflara ayrılmışlardır.

Bunlardan birinci grubu zekâ bölümleri 20-35 arasında bulunan ağır derecede zihinsel özürlüler oluşturur. Bu gruptaki çocukların zekâ yaşı en fazla üç'tür. Bunlar kendileri için hiçbir şey yapamayan sürekli bakıma muhtaç, tam bağımlı çocuklardır.

İkinci grubu, zekâ bölümleri 36-49 arasında bulunan, zekâ yaşı en fazla yedi olan, öğretilbilir zihinsel özürlü çocuklar oluşturur. Bu çocukların günlük etkinliklerini sürdürebilmelerinde, özel eğitime ve yetişkinlerin yardım ve rehberliğine gereksinimleri vardır. Bu ne-

** Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü, Özel Eğitim Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

denle kısmen bağımlı çocuklardır. Bu gelişim tablosunu gösteren çocuklar, özel bir eğitimle, kendi öz bakımlarını yapabilecek düzeye gelebilirler (Özyürek, 1980).

Üçüncü grubu, zekâ bölümleri 50-74 arasında bulunan ve zekâ yaşı en fazla 12 olan, eğitilebilir zihinsel özürlü çocuklar oluşturur. İlkokula devam edip, örgün eğitimden yararlanabilen tek gruptur. Gereken eğitim verildiği takdirde bir iş ve meslek sahibi olabilirler (Inizan ve Taskayrâ, 1980).

Ülkemizde, zihinsel özürlü çocuklar içinde, özel eğitim programlarından yararlanabilenler, eğitilebilir ve öğretilbilir düzeydeki çocuklardır.

742 İlkokul bünyesindeki alt özel sınıflar da, Milli Eğitim Bakanlığı'na, eğitilebilir çocuklara özel eğitim hizmetleri verilebilmektedir. Ancak bu özel sınıf uygulamaları büyük il merkezleri dışına yayılmadıkları için, bu olanaklardan yararlananların oranı çok düşüktür. Bu düşük oranın bile kendi içinde bir takım sorunları vardır.

Bunlardan en önemlisi teşhis sorunudur. Zihinsel özürlü çocukların eğitiminde ilk adım ve ilk temel ilke teşhistir (Çağlar, 1985). Zihinsel özürlü çocukların durumu ve derecesi ne kadar erken ve uygun teşhis edilirse diğer düzenleme ve yürütmeler o derede kolaylaşır. Ancak ülkemizde zihinsel özürülerin teşhis sorununa gereken önem verilmemiştir. Bir yandan erken teşhiste geç kalındığı gibi, diğer yandan da yapılan teşhiste yanlışlarla karşılaşmaktadır.

Zihinsel özürlü çocukları, sadece bir test uygulayarak seçmek yanıltıcı olmaktadır. Bu konuda yetkili uzmanlardan oluşturulacak bir kurulca, ilk seçim için çok yönlü, tıbbî, psikolojik, sosyal ve psikodüvimsel incelemelerde kullanılacak testlerle, bireysel zekâ testleri uygulanmalıdır.

Özel sınıflara yerleştirilen çocukların sistemli olarak izlenmesi, ilk seçim ve teşhisin doğru yada yanlışlığı muhtazam araçlarla kontrol edilmelidir.

Zihinsel özürlü çocukların daha yeterli tanınması, toplu kayıt dosyalarının daha düzenli tutulması, eğitim gereksinimlerinin bu bilgiler ışığında ortaya çıkarılması önemlidir. Gerek alınan eğitim önlemlerinden, gerekse yetersizliğin kendi gelişim durumlarından kaynaklanan bir gelişme olup olmadığı dikkatlice izlenmelidir (Özsoy, 1986).

Bu işlemleri denetleyecek "Özel Eğitim Danışma Kurulu" nun günün koşullarına göre gündeme gelip işlerlik kazanması gerekmektedir.

Özel eğitim sınıfları için normal okullarda bir dersane ayrılması bugün için bir sorundur. Bu amaca yönelik, okul yöneticilerince dersane verilmek istenmemekte, zorunlu kalındığında, özel eğitim için en son akla gelebilecek bir yer ayrılmaktadır. Böylece, zihinsel özürlü çocuklar, özür ve özellikleriyle olduğu kadar, okulda kendilerine ayrılmış yerler dolayısıyla da dikkati çeken, soyutlanmış, damgalanmış duruma getirilmektedirler. Böylece fizik farklılığı ve uygunsuzluğu ile başlayan ayırım, bu çocukların, sosyal ve psikolojik ortamlarını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu nedenle, özel sınıfın okul içindeki yerinin, üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Sınıf tecrit edilmekten, üvey evlat muramelesi görmekten kurtarılmış olmalıdır. Ayrıca dersane bir anda birden fazla etkinlik yapabilecek yapı ve biçimde donatılmalıdır. Genişlik, aydınlık, düzgünlük, normal ısı ve havalandırma bu özelliklerden bazılarıdır (Özsoy, 1986).

Eğitilebilir zihinsel özürlü çocukların eğitiminde görev alan eğitim personeli nitel ve nicel yönden yetersizdir. Bu alanda hizmet veren özel eğitim öğretmenleri normal okul ve sınıf öğretmenlerinden, sertifika programı ve kısa süreli kurslarla yetiştirilirler. Çoğu zaman da bu öğretmenler tekrar normal sınıf öğretmenliğine dönerler.

Bu çocukların eğitiminde görev alacak öğretmenlerin konu ile ilgili daha yoğun bir eğitimden geçirilmeleri gerekmektedir.

Ayrıca, normal sınıf öğretmenlerinin de özel eğitim alanında bilgilendirilmeleri için öğretmen yetiştiren kurumların programlarına özel eğitimle ilgili temel bir dersin konulması çok yararlı olacaktır.

Ülkemizde fikir olarak eğitilebilir zihinsel özürlü çocukların eğitiminde, "Özel Sınıf" açma eğilimi yaygındır. Oysa gelişmiş ülkeler bu çocuklar için, alt-özel sınıflara paralel olarak, normal sınıf içinde, normal çocuklarla kaynaştırma yöntemine de yer vermişlerdir.

Normalleşme çabasının bir basamağı olan kaynaştırma, bireyselleştirilmiş eğitim plan ve programları içerisinde, uygun görülen engelli çocuklarla normal akranlarını belirli sürelerde eğitim ve sosyal yönden bütünleştirmektir.

Kaynaştırma yaklaşımı içerisinde engelli çocukların yerleştirilebilecekleri yerler bütünleşmenin derecesine göre en azından en çoğa şöyle sıralanabilir (Eripek, 1986):

Özel Sınıf: Engelli çocuk özel bir sınıfa yerleştirilir, bazı okul çalışmalarında normal çocuklarla bütünleştirilir.

Kaynak Oda: Çocuk normal sınıfa yerleştirilir. Gezici öğretmenler tarafından evde yada okulda, bireysel yardım sağlanır.

Sınıf İçi Hizmetler: Çocuk normal sınıfa yerleştirilir. Belirli bir plan ve program içerisinde eğitim ve uzmanlık hizmetleri sağlanır.

Sınıf Öğretmenine Yardım: Çocuk normal sınıfa yerleştirilir. Sınıf öğretmenine engelli çocuğun eğitimine ilişkin gerekli yardım ve önerilerde bulunulur.

Ülkemizin, bir kaç özel uygulama dışında, bu gelişmelerden yeterince etkilendiği, konunun çeşitli boyutlarda yeterince ele alınıp tartışıldığı söylenemez. Ancak 1983 yılında yürürlüğe giren 2916 Sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yasasının 4. maddesi (e) fıkrasında yer alan "Durumları ve özellikleri uygun olan özel eğitime muhtaç çocukların, normal çocukların eğitimleri için açılmış olan okul ve eğitim kurumlarında normal akranları arasında eğitilmeleri için gerekli tedbirleri alır" hükmüyle, kaynaştırma yaklaşımı yasal boyutta yerini almıştır.

Genelde özel sınıfların personel, araç-gereç ve gerekli düzenlemeler yönünden normal sınıflara göre daha pahalı bir eğitim olduğu düşünülecek olursa, bu sınıfların açıklamasını haklı gösterebilecek nedenler güçleşmektedir.

Zihinsel özürlü çocukların eğitiminde en önemli amaçlardan biri de bu çocukları iş ve meslek sahibi yapıp üretici duruma getirebilmektir.

Eğitilebilir zihinsel özürlü çocuklar, zihinsel özürülüler grubu içinde bu amaca en yatkın olanlardır. Ne var ki, ülkemizde, devletin sahiplendiği "İş Okulu" ve "Çıraklık ve Yaygın Eğitim" denemesi ancak geçen yıl (1987) gündeme gelebilmiştir. Bu nedenle bu çocukların iş ve meslek sahibi olmaları son derece sınırlı kalmıştır. Bu kurumların, kısa sürede ülke çapında yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Ayrıca bu çocuk ve gençlerin, denetimli iş yerlerine yerleştirilmesine de devletçe yardımcı olunmalıdır.

Öğretilbilir zihinsel özürlü çocukların eğitimi ise sadece Ankara, İstanbul ve İzmir'de bulunan vakıf ve özel teşebbüslerin açtığı, özel eğitim kurumlarında gerçekleştirilmektedir. Bu kurumlar çok az sayıda çocuğa hizmet götürebilmektedir. Okuma-yazma düzeyine gelemeyen bu çocuklara, öz bakım, çevreye sosyal uyum ve ekonomik açıdan yararlı olabilme becerileri öğretilmektedir.

Açılan bu kurumlar devlet ödeneğinden yoksun kaldıkları için ekonomik zorluklardan kendilerini kurtaramamaktadırlar. Böylece tüm hizmetler kişisel özveri ve büyük çabalarla sürdürülebilmektedir.

Devletin, bir yandan açılan bu özel kurumlara ödenek vermesi, bir yandan da kendi resmi kurumlarını açarak ülke çapında yaygınlaştırması sağlanmalıdır.

Öğretilebilir zihinsel özürlü çocuklara kurumlarda verilen eğitimin etkili ve yararlı olabilmesi için okul öncesi eğitim ve aile rehberliğine büyük bir gereksinim vardır.

Zihinsel özürlü çocukların eğitiminde okul öncesi eğitim çok önem taşır. 1961 yılında İllinois Üniversitesi Profesörlerinden J.M. Viktor Hunt "Zekâ ve Deneyim" adlı eserinde, zekânın değişmez olmadığını daha ilk yıllardan itibaren çevre ile olan etkileşime bağlı olarak gelişim gösterdiğini ileri sürmüştür (Hunt, 1961).

Artık günümüzde, Gelişim Psikolojisi'de öğrenilecek her şey için kritik bir dönemin var olduğunu kabul etmektedir. Kritik dönemler genellikle en hızlı büyüme devrelerine rasladığı için bu da ilk yaşları kapsar. Geliştirici programların başlatılması bu süreyi ne kadar çok aşarsa, bundan sağlanacak yarar da o oranda azalır.

Zihinsel özürlüler için bu kadar önemli olan "Okul Öncesi Eğitim"e ülkemizde gereken önem verilememiştir. Bu nedenle gerek normal ana okullarında ve aile içinde, gerekse özüre özgü açılacak ana okul ve çocuk yuvalarında bu eğitimin çocuklara verilmesi, onlara büyük yararlar sağlayacaktır.

Öğretilebilir zihinsel özürlü çocukların okul programlarına ek olarak aile rehberliği gibi destekleyici uygulamalara çok gereksinim vardır. Çocuğun okulda kazandığı becerilerin ev ortamında da aile ile işbirliği yapılarak pekiştirilmesi, eğitimin sürekliliği ve yaygınlaştırılması açısından gereklidir (Akkök, 1984).

Zihinsel özürlü çocukların eğitim için kurum ve personelin sayısı yetersiz oluşu da, ailelerin eğitilerek çocukların gelişimine katkıda bulunmasını bir gereksinim haline getirmiştir. Nevarki ülkemizde, hem aileyi psikolojik olarak rahatlatacak, hemde çocuklarının eğitimine katkıda bulunma becerisini verebilecek aile rehberliği çalışmaları yok denince kadar azdır. Bu da zihinsel özürlü ve özellikle öğretilebilir çocukların eğitimi için çok büyük bir eksikliklerdir.

Bu nedenle aile rehberlik hizmetlerinin olabildiğince yaygınlaştırılmaya çalışılması gerekmektedir. Bu hizmetle, aile, çocuğuna nasıl davranacağını ve ona nasıl hizmet verebileceğini öğrenirken, kendisine yapılan psikolojik yardımlarla da rahatlayacak, özürlü çocuğunu kabuldeki zorluklarını giderebilecektir.

Ayrıca özel eğitimin tüm alanlarında program geliştirme çalışmalarını büyük bir gereksinimdir. Bu çalışmaların ihmal edilmemesi, çağın koşullarına göre düzenlenmesi ve yetkililerce izlenmesi gerekmektedir (Özsoy, 1986).

Bütün bunların yanında, tüm zihinsel özürlü çocuklar için hazırlanan eğitim programlarında, el becerisine dayalı yada dramatizasyon gibi yaratıcı sanatsal uğraşların daha çok yer alması gerekmektedir.

Sonuç olarak, Zihinsel Özürlüler için yapılan ve yapılması düşünülen tüm bu hizmetlerin aile ve kurum sınırları içinde kalmayıp, toplumla da bütünleşebilecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkök, Füsun., "Davranışsal Yaklaşım Dayalı Aile Rehberliğinin Öğretilebilir Çocukların Öz-Bakım Becerilerinin Gelişimine Etkisi", III. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları.
- Berklin, C. Tahir., *Problemlili Çocuklar ve Problem Sebepleri*. Ankara, Tısa Matbaacılık Sanayii, 1972.
- Çağlar, Doğan., *Özel Eğitimde Eğitilebilir Geri Zekâlı Çocukların Teşhis Sorunları*. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 138, Ankara, 1985.
- Eripek, Süleyman., "Engelli Çocukların Normal Sınıflara Yerleştirilmesi (Kaynaştırma)". Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Şubat, 1986, Eskişehir.
- Hunt, J.M., *Intelligence and Experience*. New York: Ronald, 1961.
- İnzan, A., Tastayre, R., *Bes Enfants Dits Debiles*. Les Editions ESF, Paris, 1980.
- Özsoy, Yahya., "Özel Eğitimde Denetim". Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Şubat, 1986, Eskişehir.
- Özyürek, Mehmet., "Zihinsel Yetersizlik Gösteren Çocuklarda Özbakım Becerilerinin Kazandırılması", Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Şubat, 1986, Eskişehir.

OKULDA "YÖNLENDİRMEYEN TERAPİ" METODU:

Doç. Dr. Berka ÖZDOĞAN*

Yönlendirmeyen (Nicht-Direktive) terapi ilkelerinin eğitimde etkili rolü vardır. Bugün eğitim sorunları ile ilgilenen bütün bilim adamlarının birleştiği ortak nokta; çocukların eğitimi ile ilgilenen öğretim kadrosunun, ruhsal yönden sağlıklı olması üzerindedir.

Eğer bir öğretmenin korkuları, engellenmeleri gibi psikolojik problemleri varsa, çocuklara iyi bir eğitim uygulayamaz. Aynı zamanda çocuğun da çeşitli korkuları, engellenmeleri ve psikolojik sorunları varsa okulda başarılı olamaz. Bir okulun öğretmenleri ve öğrencileri için sorunlarını tartışabilecekleri bir rehberlik merkezinin ve uzman personelinin bulunması şarttır.

Problem durumları ortaya çıkmadan önce çocuklara yardım edilmesi gerektiği ise artık bilinen bir gerçektir.

Başarılı bir eğitim yapılabilmesi için ilk şart, çocuğu olduğu gibi kabul etmek ve kendini gerçekleştirmesine, kendini olduğu gibi göstermesine olanak sağlamaktır.

Başarılı bir eğitim için öğretmen-öğrenci ilişkisi çok önemlidir. Bu ilişki okul öncesi dönemde de sonraki öğretim kademelerinde de önemli rol oynar.

Çocuğa, olduğu gibi davranmasına izin vermekle, onu anlamakla, kabul etmekle, duygularını tanımakla düşündüğünü ve hissettiğini söylemesine izin vermekle, kendisine dikkat etmesine yardımcı olmakla, sağlıklı bir şekilde büyümesine, gelişmesine olanak sağlanmış olur. böyle bir eğitim yönteminin uygulama açısından da güç olmadığı görülmüştür.

Sıcak ve arkadaşça bir duygu içinde sınıfa giren bir öğretmen, sınıfta 40 öğrenci dahi olsa dersin bireysel olarak değerlendirileceğini çocuklara hissettirmiş olur.

* A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi.

Sınıfa girdiği zaman hiç gülmeyen, ders programı dışında hiç bir şeye sınıfta fırsat vermeyen, yaratıcılığı engelleyen bir öğretmen düşünelim. Böyle bir öğretmene, bir eğitici demek çok güçtür. Gergin ve sert bir atmosfer, gençlerin tahammülsüz olmalarına ve her fırsatta patlamalarına ortam hazırlamış olur.

Örneğin, devam ettiği sınıf için yaşca büyük, oldukça bozuk bir kıyafet ile okula gelen alt sosyo-ekonomik gruba ait bir çocuğa, okul müdürünün kızı, sert bir şekilde “niye böyle pis ve eski bir kıyafetle okula geliyorsun?” diye sorar. Sınıf öğretmeni de çocuğa küçümsiyen gözle bakarsa, böyle bir ortamda çocuk reddedildiğini hisseder. Eğer bir öğretmen duygusal yönden çocukların gelişmesini istiyorsa, her çocuğa sıcak ve arkadaşça bir ilgi göstermesi gerekmektedir.

Yönlendirmeyen terapi ilkelerini benimsemiş bir eğitim kadrosu, çocukları oldukları gibi kabul eder. Çocuk solak ta olsa, gözleri şaşı da olsa kabul gördüğünü hissetmelidir. Ayaklarından sakat, zor yürüyen bir çocuktan kimse diğer çocuklarla yarışmasını beklemez. Diğer yönden ürkek ve utangaç olan bir çocuk da sınıfta serbestçe konuşmaya zorlanamaz.

Aynı şekilde birinci sınıfta, 6 yaşından sonra, çocuklar okumaya başlar kurahna uygun olarak, her çocuktan okuması beklenemez. Çocuk 6 yaşında olabilir, fakat henüz duygusal yönden ve okumaya hazır olma yönünden gelişmiş olmayabilir.

Bir diğer örnekte; aile ilişkileri çok bozuk, ailesinde çok katı bir eğitim uygulanan güven duygusu geliştirilmemiş, bir gruba ait olma ve başarı duygusu engellenmiş, 8 yaşında bir erkek çocuk, okulda saldırgan davranışlarda bulunuyor ve birgün şöyle bağırıyor, “okuldan nefret ediyorum, sizden nefret ediyorum, bütün insanlardan nefret ediyorum.” öğretmen çocuğun bu enerjik karşı çıkışını kabullenmeli mi? Böyle bir reaksiyon normal mi? Acaba öğretmen şöyle diyebilir mi? “Sen bazen, okuldan, benden ve diğerlerinden nefret etme cesaretini gösteriyorsun.”

Ya da öğretmen bu konuda bu saldırgan öğrenciye karşı bütün otoritesini kullanarak “bir kelime daha işitmek istemiyorum, bu kaba hareketinden dolayı okul bitiminden sonra bir süre daha okulda kalacaksın” mı demelidir?

Yönlendirmeyen terapi ilkelerini benimsemiş öğretmenden beklenti birinci cevap doğrultusundadır.

Bir öğretmen çocukla olan ilişkisinde çocuğun herhangi bir konuda kendi kendine karar vermesi için ortam hazırlamalıdır. Böylece çocuk kendini geliştirmiş olur, kendini serbest hisseder, duygularını açığa çıkarabilir ve kendini gerçekleştirebilir.

Terapi saatinde çocuk aslında duygularını yaşayabilir ve ortaya koyabilir. Sınıf ortamında ise çocukların duygularını yaşamalarına fırsat verilirse öğretmenin geleneksel eğitim sisteminden uzaklaştığı düşünülür.

Çocuklar, resim dersinde, müzikte kompozisyon dersinde, tiyatrodada ve serbest oyunlarda duygularını yaşama ve ortaya koyma fırsatını bulurlar.

İnsanın insanla, mümkün olduğunca dolaysız, doğrudan ve bir yabancı malzeme aracılığı olmadan etki tepki alışverişine girdiği başlıca alanlar oyun ve tiyatrodur¹.

Tiyatro, çocuğa bir çok olayı yaşayarak öğrenme, kendini tanıma, geleceğe hazırlanma fırsatı verir².

Yönlendirmeyen terapi yöntemini benimseyen bir öğretmen, çocukların sadece duygularını yaşamalarının ve ortaya koymalarının, gelişmeleri için yeterli olmadığını bilir. Terapist rolünü üstlenen öğretmen, duygularını yaşayan ve ortaya koyan öğrenciye dikkatini verir ve çocuğun duygularını tanıması için çocuğa yansıtır. Böylece çocuk kendi davranışları hakkında bir fikir edinmiş olur. Bu her sınıfta uygulanması mümkün olan bir şeydir.

Eğer öğretmen her öğrenciye karşı anlayış gösterir ve insan davranışları hakkında bilgi sahibi olursa, yönlendirmeyen terapi ilkelerini kolaylıkla uygulayabilir.

Gençlerin duyguları çoğunlukla ortadadır. Özellikle kompozisyon derslerinde edebiyat öğretmenleri çocukların duygularını ortaya koymalarına yardımcı olabilir.

Erinlik ve ergenlik sorunlarıyla dolu yeni yetmelerin, kimlik çalışmalarını, din, dünya görüşü, siyaset, cinsellik v.b. olanaklardaki arayışlarını yazarak kendilerine ve başkalarına açmaları ya da yazdıklarında kendilerini nesnel olarak incelemeleri mümkün olmaktadır³.

1 San, İ., "Sanat ve Yaratıcılık Eğitimi Olarak Tiyatro". A.Ü. Eğitim Bil. Fak. Dergisi, Cilt, 18, Sayı 1-2, 1985, s. 99-112.

2 Yavuz, H., "Çocuk Psikolojisi", Altın Kitaplar Yayınevi, 1984, İst., s. 228.

3 SAN, İ., "Yaratıcılık Açısından Sanat Eğitimi" Hacettepe Üniv. Güzel Sanatlar Fak. Konf. Dizisi 1 (1 Kasım 1985) İn: Sanat Üzerine, H.Ü. Güz. San. Fak. Yay. No. 3, Ank., 1985.

Çocuklardan otobiyografilerini yazmaları istendiği zaman problemler de ortaya çıkmaktadır. Çocuklar düşünce ve duygularını içtenlikle dile getirmektedirler. Çocukların böyle bir otobiyografiyi okulda yazmaları daha iyi olur. Böylece çocukların duygu ve düşüncelerini ortaya koyarken ana-babalarının etkisi altında kalmamaları sağlanmış olur. Böyle bir çalışma birkaç hafta sürebilir. Böylece çocukların çeşitli ortamlarda ve zamanlarda duygularını açığa çıkarmaları sağlanmış olur. Tabii böyle bir çalışmada çocukların yazdıkları gizli tutulmalıdır.

Örnek I.

A "çok mutsuzum, beni annem sevmiyor. Kardeşimi çok seviyor. Fakat babamın beni sevdiğine inanıyorum. Babamı çok büyütürüm (Allah gibi görürüm). Ben birşeyler yaptığımda babam bana yardım eder. Bu da annemi çıldırır. Annem beni kıskanır. Buna gerçekten inanıyorum. Bana çok kızar, hatta bazen beni döver. Bazen ondan nefret ettiğime inanırım. Benim büyümemi istemez. Giyeceğim elbiseleri o seçer. Benim her yaptığımı bilmek ister. Eğer babam olmasaydı evden kaçarım.

A 16 yaşında muhafazakâr, çok iyi giyinen, parasal açıdan sıkıntısı olmayan, gelişimi yavaş ilerleyen, erkek çocuklara ilgisi olmayan bir kız.

A'nın gittiği okulda, öğrencilerin yazdıkları kompozisyonlar üzerinde öğrencilerle bireysel konuşma yapmak alışlagelmiş bir tutumdur. Söz konusu örnekte, kuşkusuz öğretmen konuşmasına şöyle başlamıştır. "Yazdıklarına çok şaşırđım, oysa annen anlattığın gibi görünmüyor."

Öğretmen daha çok A'nın duygularını ele alır ve onları A'ya yansıtır. Şöyleki; "hakikatten mutsuzsun öyle değil mi?"

A, neler hissettiğini anlar ve duygularından daha da söz eder. Öğretmen onun duygularına eşlik eder. Duygularındaki ümit verici noktalara işaret eder. A, böyle bir yardım sonucu duygularını tanır, kendi hakkında bir görüş edinir ve kendi problemlerini kendisinin yapıcı bir şekilde çözümü için bir yol bulmuş olur.

Doğal olarak böyle problemleri olan öğrenci yalnızca A değildi. 11. sınıf edebiyat öğretmeni X, sınıfa geldiği zaman bütün öğrenciler çok mutluydular, çünkü edebiyat öğretmeni X, öğrencilerin kendilerini tanımalarına yardım eden eğitici bir enstrümandı âdeta.

Örnek II.

İlkokul I. sınıf öğretmeni sınıfa “Bizi kızdıran şeyler hakkında bana kim dikte ettirmek ister?” Diye sorar.

Sınıf öğrencilerinden K parmağını kaldırır. Diğer çocuklar kumla, boyalarla müzik aletleri ile oynarken, o içten ve hareketli bir şekilde anlatır.

“Erkek kardeşim beni çok kızdırıyor. Daima beni döver. Gelinlerin üzerine çiçek atıldığı zaman kızarım. Ben çiçekleri yere atmak değil taşımak isterim. Babam beni hep terliği ile kovalar. Bana söyleneni yapmadığım zaman beni döver. Ablam beni her zaman tehdit eder. Yüzümün ortasına vurur. Ben daima yorgunum. 300’e kadar yazamıyorum, sadece 200’e kadar yazıyorum. Annem evde devamlı çalışmamı istiyor. Dışarıya çıkıp oynamama izin vermiyor. 300 nedir? Ben bilmiyorum. Okuma kitabı çok zor. Annem beni besler. Sevmediğim yemekleri yemem için zorlar. Beni sıkıca tutar ve kaşığı boğazıma kadar sokar. Ben ben olmaktan nefret ediyorum.”

Öğretmen, “Demek evdeki büyükler seni kızdırmıyorlar, baban terlikle kovalıyor, ablan dövüyor, evde küçük olmak sence kolay değil.” “Öğretmen K ile konuşması süresince K’nın duygularını kabul eder ve onları K’ye yansıtır. Böylece K iç gerginliğinden kurtulma olanağını bulur. Eğer çocuğa böyle bir yadım yapılmasa idi, ileriki yıllarda bu duygularının etkisi altında problemlı bir çocuk olabilirdi.

Bu tip çocukların kendi duygularını tanımlarına, duygularını sözcüklerle ifade etmelerine ve aynı duyguları tekrar onlara yansıtmaya öğretmen yardımcı olabilir. Bu çocuklara biraz anlayışla ve dikkatle yaklaşıldığı zaman, duygularını dışarıya vururlar, böylelikle duyguları bastırılmamış olur. Bu gibi ortamlar anlayışlı bir öğretmen tarafından sınıfta sağlanabilir. Böylece daha sonraki yıllarda, çocuklarında çeşitli sorunlar altında ezildikleri için yetişkin yaşamlarında nevroitik hatta psikoitik kişilerin olmamasına yardım edilmiş olur. Bu anlamda sanatsal materyal de kullanılabilir.

Örnek III.

8 yaşında problemlı bir çocuk olan M kil çamurunu alır, bir insan figürü yapar ve şöyle der: “Şimdi üzerine bir örtü örteceğim ve sıkıca bağlayacağım, o kadar sıkı ki hiç nefes alamazsın.” M öğretmenine döner “Babam dün akşam çok sarhoştı ve beni bel kemeri ile dövdü.” Bacağındaki mor lekeyi gösterir.

Örnek IV.

H çok komik bir resim yapar. Şekil olarak bir insana benzer. Fakat yüzü ve kuyruğu domuz gibidir. Öğretmen onun yanından geçerken resmi öğretmene gösterir ve şöyle der "Domuz gibi yiyorum diyor ama, bakın zaten kendisi domuza benziyor."

Resim öğretmenleri de bütün sınıfa aynı resmi yaptıracakları yerde, çocukların istedikleri, içlerinden geldiği gibi resim yapmalarına izin verebilir.

Resimde çocuk bize adeta kendisinin bir parçasını yansıtır. Olaylar hakkında duygu düşünce ve görüş biçimlerini dile getirir.⁴ Çocuk resmindeki içerik yaşanmış bir deneyimi yansıtır⁵. Böylece çocuk resim yaparak birçok probleminden kurtulma olanağını bulur.

Bir köşede hiç birşey yapmadan oturan çocuğun, öğretmenin yardımına gereksinimi vardır. Öğretmen yanına gider ve "bir tavşan çiz" ya da "bırak ben sana başlayayım" derse çocuğu zorla yönlendirmiş olur. Oysa şöyle diyebilir; "içinden geldiği gibi resim yapmak sana zor gelmiyor değil mi?" Zorla yaptırılan işlerle çocukların kendiliğindenlikleri geliştirilemez.

Sonuç olarak denilebilirki; sanatsal materyal çocuğun duygularını boşaltmasına yardımcı olur. Çocuk olumsuz ve yıkıcı duygularından kurtulur, olumlu ve yapıcı duygular kazanır.

Bir öğretmenin görevi sadece öğrenilmesi gereken şeyi çocuklara öğretmek ve sınıfta disiplini sağlamak olmamalıdır. Öğretmen çocuklara bazı bilgi ve becerileri öğretirken, çocukların kendilerine ve çevrelerindeki kişilere dikkat etmeleri gerektiğini de öğretmelidir. Aynı zamanda çocuklara bütün yeteneklerini ortaya koyma fırsatını vermedir.

Görülüyorki iyi yetişmiş bir öğretmenin çocuk üzerindeki rolü çok büyüktür.

KAYNAKÇA

Axline, V.M., *Kinder-Spieltherapie im nicht-direktiven Verfahren*. 5 Aufl, München, 1980/s. 135-152).

4 Yavuzer, H., Age. s, 216.

5 Samurçay, N., Okul Öncesi Çocuklarda Grafik Faaliyetin Gelişimi, Ank. Üniv. Dil ve Tarih Coğrafya Fak. Yayınları, Ank., 1975. İn: Yavuzer, H., Çocuk Psikolojisi, Altın Kitaplar Yay. evi. İst., 1984, s. 217.

- San, İ.**, "Sanat Yaratıcılık Eğitimi Olarak Tiyatro". A.Ü. Eğt. Bilim. Fak. Dergisi, Cilt: 18, Sayı 1-2, 1985.
- San, İ.**, "Yaratıcılık Açısından Sanat Eğitimi" Hacettepe Üniv. Güzel Sanatlar Fak. Konf. Dizisi 1. (1 Kasım 1985). İn: Sanat Üzerine. H.Ü. Güzel Sanatlar Fak. Yay. No: 3 Ank., 1985.
- Samurçay, N.**, *Okul Öncesi Çocuklarda Grafik Faaliyetin Gelişimi*, Ank. Üniv. Dil ve Tarih Coğrafya Fak. Yay. Ank., 1975.
- Yavuzer, H.**, *Çocuk Psikolojisi*. Altın Kitaplar Yayın evi. 1984. İstanbyl.